

شعر زمان ما

۶

سیمین بهبهانی

شعر سیمین بهبهانی از آغاز تا امروز

شعرهای برگزیده

تفسیر و تحلیل موفق‌ترین شعرها

از

فیض شریفی

مؤسسه انتشارات نگاه

تهران، ۱۳۹۱

شریفی، فیض، ۱۳۳۰-

شعر زمان ما (۶) سیمین بهبهانی / از فیض شریفی.

تهران: مؤسسه انتشارات نگاه، ۱۳۹۱.

۲۴۳ ص.

ISBN: 978-964-351-746-5

فهرست‌نویسی بر اساس اطلاعات فیپا.

۱. بهبهانی، سیمین، ۱۳۰۶ - نقد و تفسیر.

۲. شعر فارسی - قرن ۱۴ - تاریخ و نقد. ۳. شعر فارسی - قرن ۱۴.

۱۳۹۱ ۸۴۵ ی ۵۲/۵۲ PIR۷۹۷۲ ۸۱/۶۲

شماره کتابشناسی ملی: ۲۸۲۶۰۰۷

شعر زمان ما (۱)

سیمین بهبهانی

از فیض شریفی

چاپ اول: ۱۳۹۱؛ لیتوگرافی: اطلس چاپ

چاپ: تاجیک؛ شمارگان: ۱۱۰۰

شابک: ۹۷۸-۹۶۴-۳۵۱-۷۴۶-۵

حق چاپ محفوظ است.

° ° °

مؤسسه انتشارات نگاه

«تأسیس ۱۳۵۲»

دفتر مرکزی: خ انقلاب، خ شهیدای ژاندارمری، بین خ. فخر رازی و خ. دانشگاه، پ. ۶۳، طبقه ۵

تلفن: ۱۲-۶۶۹۷۵۷۱۱، ۸-۶۶۴۸۰۳۷۷، ۶۶۴۴۶۹۴۰، تلفکس: ۶۶۹۷۵۷۰۷

www.entesharatnegah.com info@entesharatnegah.com

Email: negahpublisher@yahoo.com

فهرست

- ۹ سخن ناشر
 ۱۱ پیش‌گفتار
 ۱۳ زندگی‌نامه‌ی سیمین بهبهانی
 - شاخصه‌های شعری سیمین بهبهانی ۲۳ - ترکیب‌های تصویری (وصفی-اضافی) ۲۶ -
 ترکیب‌های وصفی در شعر سیمین ۲۸ - ترکیب‌های وصفی مدرن ۲۹ - ترکیب‌های اضافی
 (تشبیهی-استعاری) ۲۹ - زبان در شعرهای سیمین بهبهانی ۳۳ - آرایه‌های ادبی در شعر
 سیمین بهبهانی ۳۷ - نغمه‌ی حروف «واج‌آرایی» Alliteration ۴۲ - قافیه و ردیف در شعر
 ۴۴ - بسامدهای ردیف در شعر سیمین بهبهانی ۴۹
 ۶۵ جای پا (۱۳۳۵-۱۳۲۵)
 افسانه‌ی زندگی ۷۱ - دیدار ۷۵ - رقاصه... ۷۷ - فوق‌العاده ۸۱ - معلم و شاگرد ۸۴ - زن در
 زندان طلا ۸۸ - اگر دردی نباشد... ۹۱ - آتش دامنگیر ۹۴ - جای پا ۹۶ - لاله‌های سرخ ۹۸
 ۹۹ چلچراغ (۱۳۳۶-۱۳۳۵)
 چلچراغ ۱۰۵ - غرور ۱۰۷ - چه عالمی دارم ۱۰۹ - شعله ۱۱۰ - تکاپو ۱۱۱ - گل خشک
 ۱۱۴ - مرگ ناخدا ۱۱۶ - فریاد! ۱۱۹ - در آفتاب پشت پرچین ۱۲۱
 ۱۲۳ مرمو (۱۳۴۱-۱۳۳۶)
 شراب نور ۱۲۹ - یک دامن گل ۱۳۰ - موج خیز ۱۳۲ - آشفته‌گی ۱۳۳ - ای مرد ۱۳۴ -
 پنجره‌ها بسته‌اند ۱۳۵ - خسته مشو ۱۳۷ - بر من گذشتی ۱۳۹ - در تنگنای پيله ۱۴۰ -
 دلم دریغ... ۱۴۲

رستاخیز (۱۳۵۲-۱۳۴۱) ۱۴۵
رسالت ۱۵۱ - دنیای کوچک من ۱۵۲ - دیوار کوتاه... ۱۵۳ - خون مسموم شقایق ۱۵۴ -
آهوی دست‌هایت ۱۵۵ - زبان اندیشه‌ها ۱۵۶ - شاید که می‌جاست... ۱۵۸ - قندیل سرخ
سیب ۱۵۹ - غبار سرب ۱۶۰ - عایق سربی ۱۶۲ - از بوته‌ی خوشبوی گلپر ۱۶۴ - فعل
مجهول ۱۶۶ - درس تاریخ ۱۷۰

خطی سرعت و از آتش (۱۳۶۰-۱۳۵۲) ۱۷۵
مخوان... ۱۷۳ - نیزاه ۱۸۵ - ای جهانی سوگوار... ۱۸۷ - مخمل مزگان مشکین ۱۸۹ -
هنوز موی بسته را... ۱۹۰ - در کبود بی‌انتها... ۱۹۲ - در من نشسته به نرمی ۱۹۳ - باد،
فتح غروب را... ۱۹۵ - شکست از که طلب داری؟ ۱۹۷ - آوای شما ۱۹۹ - در خواب هول
رفتم ۲۰۱ - نمی‌توانم ببینم... ۲۰۴ - مرگت زوال شتاب است ۲۰۵ - می‌روی، شاد باد
پروازت ۲۰۷ - بروید تا بامام ۲۰۹ - بر صحنه‌ی ژرفای کبود... ۲۱۱ - خطی ز سرعت و از
آتش ۲۱۳

دشت اوژن (۱۳۶۲-۱۳۶۰) ۲۱۵
کولی‌واره (۳) ۲۲۱ - کولی‌واره (۱۰) ۲۲۳ - کولی‌واره (۱۴) ۲۲۴ - کولی‌واره (۱۶) ۲۲۶ -
همیشه در خیال من... ۲۲۸ - حضور ژرفی مرمز... ۲۳۰ - دلم گرفته، ای دوست!... ۲۳۱ -
دوباره می‌سازمت، وطن! ۲۳۲ - به لطف می‌آمد از دور... ۲۳۴ - خوشه بود، خوشه‌ی
طلا... ۲۳۶ - فارغ ز «من» چگونه شوم؟ ۲۳۷

یک دریچه آزادی (۱۳۷۴-۱۳۶۲) ۲۳۹
پلک به هم می‌نهم ۲۴۷ - درخت نارنج شیراز ۲۴۹ - شب، لاجورد و خاموشی ۲۵۱ -
سخت به جوشی، دلا ۲۵۳ - خط به آخر آمده است ۲۵۵ - من با صدای تو می‌خوانم
۲۵۷ - صدای پای که می‌آید ۲۵۹ - دلم دارد سربازی ۲۶۰ - شاد خوانی ۲۶۲ - بچرخ،
چرخ، همبازی ۲۶۴ - یک دریچه آزادی ۲۶۶ - بس که روشنم ۲۶۸ - خوشه به خوشه
عشق شد ۲۷۰ - مردی که یک پا ندارد ۲۷۲ - من زاده‌ام اینان را ۲۷۴ - کودک روانه از پی
بود ۲۷۷ - زنی که با قرص خورشید ۲۷۹ - بگذار اعتراف کنم ۲۸۱ - خنای ۲۸۳ - باور
نمی‌کنید ۲۸۴ - دوازده چشمه‌ی خون ۲۸۶ - چه برف شیشه ماندنی ۲۸۸

«یکی مثلاً این که ... و تازه‌ها (۱۳۷۷-۱۳۷۴)..... ۲۹۱

بیرون ز خطی، ای «من»! ۲۹۹ - وقتی که تهمت می‌گذارند... ۳۰۱ - نوشیدنی، گرم یا سرد؟ ۳۰۳ - پشت عروسک‌فروشی ۳۰۷ - زهی دهان‌گشودگان ۳۰۹ - صدای کیست؟ ۳۱۱ - در حجمی از بی‌انتظاری ۳۱۳ - ای غزال جوان‌سال ۳۱۵ - گل‌ها را بگذار این‌جا ۳۱۷ - ۱۱/۷۰، ۳۱۹ - من کاملاً باز چون گل ۳۲۱ - نیمی از راه مانده‌ست ۳۲۳ - فضا چنان حقیقی بود... ۳۲۵ - عشق حسرتی‌ست کنون ۳۲۷ - یکی مثلاً این که... ۳۲۹ - بشمار برگ‌های گلی را ۳۳۱ - چراغ ... کتاب ۳۳۳ - سیاه‌ام با کلیدی ۳۳۵ - سبز و بنفش و نارنجی ۳۳۷ - که چی؟ ۳۳۹ - اِرهاب ۳۴۱ - صدای تو ۳۴۳

سخن ناشر

«من مرگ را سرودی کردم

سرسبزتر ز بیشه...»

ا.بامداد

... بی هیچ تردیدی مجموعه‌ی بر نظیر و پنج جلدی «شعر زمان ما» که تفسیر و تحلیل گزیده شعرهای پنج شاعر بزرگ معاصر، ییما، اخوان، شاملو، سپهری و فروغ را شامل می‌شود و طی سالیانی طولانی از سوی زنده‌یاد «محمد حقوقی» شاعر و محقق فروتن فراهم آمده بود، گنجینه‌ای گرانمایه است از شعر روزگار ما که انتشار آن با تلاش انتشارات نگاه میسر شد که جامع‌ی ادبی اعم از روشنفکران و دانشجویان و دیگر اهالی فرهنگ از آن استقبال شایانی کردند تجدید طبع چندباره‌ی هر کدام از مجلدات آن، گواه بارز این ادعاست دروغا که در هشتم تیرماه ۱۳۸۸ «محمد حقوقی»، ملک این جهانی و نهاد و به مصداق «ای بسا آرزو که خاک شده»، کار تدوین مجلدات بعدی شعر زمان ما، ناقص‌جام ملاند.

آنچه اینک برابر خواننده است دوره‌ای جدید از این مجموعه است که به‌واقع حاصل تلاش و تتبع محقق و ادیب معاصر «فیض شریفی» است که به روایت ایشان زنده‌نام «حقوقی» شش ماه پیش از فرو نهادن قلم، دوام و پیگیری و تألیف سایر مجلدات را بدو سپرده بود.

در دوره‌ی جدید، فراهم آورنده سروده‌های «سیمین بهبهانی»، «نادر نادرپور»، «سیاوش کسرایی»، «نصرت رحمانی»، «منوچهر آتشی»، «سید علی صالحی»،

«یدالله رویایی»، «فریدون مشیری»، «شمس لنگرودی»، «حمید مصدق» و «حسین منزوی» و... را مطمئن نظر قرار داده و بی آنکه صرفاً قصد تقلید از شیوه‌ی کار زنده‌یاد حقوقی را داشته باشد با روش و دیدی علمی و مدرن، با واکاوی و جستجوی برگ‌های ادبیات معاصر، ضمن تحلیل و نقد اشعار هر شاعر، به‌گزینی هم از سروده‌های اثرگذار شاعران مورد بحث را نیز عرضه کرده است...

«انتشارات نگاه» مفتخر است در آغاز دهه‌ی پنجم فعالیت‌های فرهنگی‌اش، در کنار چاپ آثار برگزیده ادب معاصر ایران، بار فرونده‌ی زنده‌یاد محمد حقوقی را دگربار بر روش گرفته و با چاپ دیگر مجلدات آن که به سعی «فیض شریفی» فراهم آمده، این بار را به سرمنزل مقصود برساند. به‌یقین این مجموعه همراه با تجدید طبع مجلدات پیشین، چنانکه گفته آمد مجموعه‌ی «شعر زمان ما» را به گنجینه‌ای بی‌بدیل بدل خواهد کرد که هیچ آشنا به شعری از آن بی‌نیاز نخواهد بود...

در انتهای کلام، یادی دیگر از «محمد حقوقی» این استاد فرهیخته و شعرشناس شاخص داشته باشیم که به قول سهراب سپهری در شعر «دوست»:

«بزرگ بود

و از اهالی امروز بود

و با تمام افق‌های باز نسبت داشت...»

علیرضا دانایی

پیش‌گفتار

شعر زمان مائیم عام کتاب‌هایی بود که آقای محمد حقوقی، به همت انتشارات نگاه، هر فصل یکی از مجلدات آن را منتشر می‌کرد.

شاعران بزرگ معاصر ایران که در این کتاب‌ها، شاخصه‌ها و چگونگی شعر آنان و به تقریب هم‌همی جواب کار آنان را دربرگرفته بود، نیما، اخوان، شاملو، سپهری و فروغ فرخ‌زاد، بودند.

مرگ تأثرآور و نابهنگام آقای حقوقی، باعث توقف این مجموعه‌ها شد. شاید شش ماه پیش از این اتفاق غم‌انگیز بود که ایشان تلفنی از من خواست تا این کار را پی بگیرم. از آن‌جا که دکتر ایرج صف‌شکن از گفت‌وگوی نگارنده‌ی این واژگان با جناب حقوقی آگاهی داشت. این مطلب با مدیریت انتشارات نگاه در میان نهادند و ایشان با توافقات و تفاهمات و تعهداتی که در قبال مجموعه‌های یاد شده دارند، پذیرفتند تا برای آشنایی بیشتر شاعران جوان و دانشجویان، شاعران دیگری که در ادبیات معاصر ایران تأثیر بلامنازع‌ی داشته‌اند مورد نقد و تحلیل و بررسی قرار گیرند.

بر همین مبنا شاعران بزرگی چون سیمین بهبهانی، نصرت رحمانی، نادر نادری‌پور، منوچهر آتشی، سیاوش کسرای، سیدعلی صالحی که در پیوند با شاعران گروه اول بوده‌اند، در وهله‌ی اول در نقد و تحلیلی خطی و زمانی مورد بررسی قرار می‌گیرند. به معنی دیگر به جز چگونگی سرایش شعرها و زبان شعری، درون مایه، جهان‌بینی و تأثیرپذیری و تأثیرگذاری آنان، ساختار شعری

و فضاهای ویژه و توانمندی‌های شاعرانه و ضعف‌های آنان، زمینه‌های سیاسی اجتماعی و تبیین و تشریح اشعار و دیدگاه شاعران و منتقدان و محققان در پایان کتاب مورد توجه قرار می‌گیرد.

علاوه بر نقد و بررسی آثار شاعران فوق‌الذکر، انتظار خواننده‌ی بیشینه‌خواه خلاق آن است که نگارنده‌ی این سطور از نگره و نرم خود و نه کپی‌برداری از محقق قبلی، شاعر را در برابر دیدگان مخاطبان قرار دهد. بر همین مبنا، در این نوشتار، باز نمونه‌ای تصویری و بوطیقای هنجارین و وزن عروضی و موسیقی درونی شعر و سبک فرودین و میانه و فخیم و سنجه‌ها و سسمفونی‌های رنگین‌کمانی و عقلانیت درونی و بیرونی و کرشمه‌سازی‌های هنرمندانه شاعر و همچنین کهن‌شیوایی، میانه‌مایی و مدرن‌گونگی شاعر هم در کانون نگاه نگارنده قرار گرفته است.

بنابر همین مقدمات است که این کتاب‌ها به دو بخش تقسیم شده‌اند:

(۱) مقدمه (همه شاخصه‌های سبکی شاعر)

(۲) بدنه (به‌گزین شعرهای شاخص شاعر)